



SWEDISH
ENVIRONMENTAL
PROTECTION
AGENCY

YTTRANDE
2025-08-28

Ärendenummer
NV-25-023549

Klimat- och näringslivsdepartementet
kn.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över SOU 2024:82 Ökad va-beredskap (KN2024/02460)

Sammanfattning

Naturvårdsverket ställer sig huvudsakligen bakom utredningens förslag. Vi är ansvarig central myndighet för de avloppsfrågor som berörs av utredningen och har ett brett ansvar för genomförandet av miljöpolitiken. Sedan 2022 är vi även beredskapsmyndighet med särskilt ansvar för avloppsfrågor. Vi föreslår därför att vi ges ett utökat samordningsansvar samt tilldelas resurser för att hantera fler uppdrag än vad utredningen föreslår.

Vi instämmer i att god va-beredskap vilar på tillräckligt god förmågenivå i vardagen och att det förbättringsarbete som behöver ske är en större fråga än att avloppssystemet ska fungera i en beredskapssituation.

Naturvårdsverket bedömer att utredningens förslag utgör en god grund för fortsatt arbete. Förslagen belyser utmaningar som sträcker sig bortom arbetet med civilt försvar och fredstida kriser och omfattar även miljö, hälsa, stadsplanering och teknisk infrastruktur kopplat till vattentjänsterna.

En del av arbetet kan hanteras inom beredskapssektorn, men den huvudsakliga insatsen behöver ske inom den ordinarie förvaltningsstrukturen. Att ge samordningsansvar till den myndighet som har det övergripande sakansvaret främjar ett helhetsperspektiv och stärker långsiktig kvalitet och effektivitet genom bevarad och utvecklad sakkunskap.

Naturvårdsverkets ställningstagande och skäl

4.6.1 Framtida vattentjänster

Naturvårdsverket ställer sig bakom den framtidsvision som uttrycks i betänkandet och instämmer i att god va-beredskap vilar på tillräckligt god förmågenivå i vardagen. Detta innebär att merparten av det arbete som behöver utföras ska göras inom den ordinarie verksamheten och inte inom det civila försvaret. Genomförande av utredningens förslag, som syftar till att stärka kommuners förmåga att långsiktigt tillhandahålla vattentjänsterna, kommer att utgöra viktiga steg mot att nå det målet. Naturvårdsverket delar utredningens syn

på att en sådan förmåga är grunden för att skydda människors hälsa och miljön och nödvändig för att upprätthålla samhällets funktionalitet.

Många av de frågor som lyfts i utredningen ligger i linje med Naturvårdsverkets ansvarsområde och vår roll att vara pådrivande, stödjande och samlande i miljöarbetet där hushållning av resurser utgör en central del. Detta gäller inte bara inom avloppsområdet utan även i relation till kommunernas anläggningar för vattenförsörjning för hushållsändamål. Naturvårdsverket är tillsynsvägledande myndighet för miljöfarlig verksamhet. Vattenverk är en miljöfarlig verksamhet och är därför föremål för miljötillsyn. Det kan tex handla om energi- och kemikalieanvändning, hantering av slam och utsläpp av bland annat avloppsvatten.

Det är angeläget att myndigheternas resurser används på ett så effektivt sätt som möjligt. Samordning av statens stöd till kommunernas arbete med att tillhandahålla vattentjänster faller väl in i Naturvårdsverkets övriga arbete. Detta gäller inte bara i frågor där Naturvårdsverket har specifik sakkunskap utan även i vår roll som samordnare av det nationella miljöarbetet.

Hushållens och samhällsviktiga verksamheters användning av vattentjänsten för att tillhandahålla dricksvatten är en mindre del av det totala behovet av vattenförsörjning. Dricksvatten kan ordnas genom så kallad nödvattenförsörjning och tillhandahållas i exempelvis tappstationer. Det löser dock inte behovet av vatten för andra ändamål i hushåll såväl som inom till exempel sjukvård och industri. Exempelvis är ett fungerande avlopp beroende av betydligt större volymer vatten än det som är ämnat att konsumeras som dricksvatten. I hushåll och inom vård, skola och omsorg används betydligt större volymer vatten för framför allt hygien och sanitet och i olika industriella processer inom näringslivet. Åtgärder för att upprätthålla vattentjänster handlar därför om mycket mer än att tillhandahålla dricksvatten.

Genom att följa ansvarsprincipen och ge samordningsansvaret till den myndighet som har det övergripande ansvaret för sakfrågan, skapas förutsättningar för ett helhetsperspektiv i arbetet. Det möjliggör också att befintlig sakkunskap inom respektive område bevaras och utvecklas, vilket i förlängningen stärker kvaliteten och effektiviteten på lång sikt. I frågor där Naturvårdsverket är central förvaltningsmyndighet eller där fokuset i olika typer av uppdrag avser tillräckligt god förmågenivå i vardagen i kommunens arbete med att tillhandahålla vattentjänster kan det därför vara lämpligt att det är Naturvårdsverket som samordnar det nationella arbetet.

7.3.3 Förmåga att beredskapslagra

Naturvårdsverket instämmer i förslaget om att utreda behovet av nationell lagerhållning av varor och material för allmänna vattentjänster. Vi anser dock att uppdraget enbart bör ges till de myndigheter som i första hand berörs av allmänna vattentjänster – det vill säga Naturvårdsverket, Livsmedelsverket och länsstyrelserna. Övriga myndigheter i beredskapssektorn kan tillfrågas vid behov.

Om hela beredskapssektorn ändå skulle tilldelas uppdraget, bör det övervägas om det befintliga uppdraget för omsättningslager inom livsmedelssektorn¹ i

¹ Regeringen satsar 356 miljoner på att stärka försörjningsförmågan av livsmedel och dricksvatten - Regeringen.se

stället kan utvidgas till att inkludera hela beredskapssektorn. I ett sådant uppdrag behöver Naturvårdsverket få en tydlig roll och tilldelas resurser.

Vi instämmer i förslaget att ge Naturvårdsverket i uppdrag att utreda behovet av och ta fram ett koncept för nationella förstärkningsresurser för avlopp, inklusive att utreda behovet av en organisation för att erbjuda kunskapsstöd inom avlopp.

8.2.1 Nytt etappmål om god va-infrastruktur

Naturvårdsverket instämmer i förslaget, men bedömer att det vore bättre om etappmålet om god va-infrastruktur i stället utformades som två olika etappmål, med olika mål och måltår. Att ha två olika separata etappmål (som för dagvatten) och inte ett etappmål (som för stadsgrönska och ekosystemtjänster) skulle enligt Naturvårdsverkets erfarenhet underlätta för framtida vägledning och uppföljning inom miljömålssystemet.

Om det blir två olika etappmål kan det andra etappmålet med fördel utformas så att det bidrar till att nå målen i det omarbetade avloppsdirektivet².

8.2.2 Nationell strategi för hushållning med vattenresurser

Naturvårdsverket instämmer i förslaget och bedömer att Naturvårdsverket hör till de myndigheter som Havs- och vattenmyndigheten behöver samarbeta med inom ramen för uppdraget.

Hushållning med resurser, inklusive vattenresurser, är relevant utifrån flera av Naturvårdsverkets ansvarsområden såsom avlopp, inklusive dagvatten och återanvändning av avloppsvatten, och industrins vattenanvändning.

8.3.3 Myndigheternas arbete behöver samordnas

Naturvårdsverket instämmer i förslaget om att se över samordningen av myndigheternas arbete med vattentjänstfrågor. Åtgärder för att upprätthålla vattentjänster handlar i första hand om att skydda människors hälsa och miljön. Vi anser att Naturvårdsverket bör få uppdraget att samordna arbetet på grund av vår roll att vara pådrivande, stödjande och samlande i miljöarbetet. Detta gäller inte bara i relation till vattentjänsten avlopp, där både spillvatten och dagvatten ingår, utan även i relation till kommunernas anläggningar för vattenförsörjning för hushållsändamål. Som vi beskriver under avsnitt 4.6.1 ingår även vattenverk i många kommuners tillsynsplaner för miljöbalkstillsyn i relation till hushållning av vatten och andra resurser, energi och kemikaliefrågor mm.

I utredningens kap 7.3.3. och 8.4.4 beskrivs erfarenheter från Ukraina som också visar att den begränsande faktorn för om människor ska kunna bo kvar i ett område är förmågan att tillgodose vattenbehovet för att kunna spola toaletter och övrig sanitet snarare än vatten ämnat för att dricka. Naturvårdsverket vill också lyfta fram betydelsen av att stärka kommunernas arbete inom dagvatten i relation till beredskap och civilt försvar. Inte minst i fredstida kriser, exempelvis vid översvämningar, är en välplanerad dagvattenhantering av stor betydelse för att undvika skador på egendom men även på liv och hälsa. I en krigssituation kan bristfällig dagvattenhantering innebära ökad risk för smittspridning och spridning av miljögifter till mark och vatten.

² Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2024/3019 om rening av avloppsvatten från tätbebyggelse (omarbeting)

Naturvårdsverket bedömer att det är centralt att det tydligt framgår vilka myndigheter som berörs av arbetet, och att dessa också ges uttryckliga uppdrag och resurser.

8.4.1 Föreskrifter och vägledning om beredskapsåtgärder

Naturvårdsverket instämmer i förslaget om att vi inom vårt ansvarsområde ska få meddela föreskrifter om åtgärder för att allmänna va-anläggningar ska kunna drivas under fredstida krissituationer och höjd beredskap. Att sådana föreskrifter meddelas av Naturvårdsverket följer också av ansvarsprincipen, att den centrala förvaltningsmyndighet som har hand om avloppsfrågor även får föreskriva om beredskapsåtgärder för avloppsanläggningen.

Det föreslagna bemyndigandet överlappar det bemyndigande som föreslås i betänkandet *Motståndskraft i samhällsviktiga tjänster* (SOU 2024:64). Där föreslås i stället att Livsmedelsverket får meddela föreskrifter om åtgärder och planer för motståndskraft hos kritiska verksamhetsutövare inom bland annat sektorn avloppsvatten. Naturvårdsverket har i sitt remissvar om SOU 2024:64 (NV-07456-24) motsatt sig förslaget och anført att föreskriftsrätten i stället bör läggas på Naturvårdsverket i egenskap av ansvarig myndighet för avloppsfrågor.

Naturvårdsverket vidhåller vårt ställningstagande i det yttrandet och anser att det är olämpligt att två olika myndigheter har överlappande föreskriftsbemyndigande som riktar sig till samma verksamhetsutövare.

8.4.2 Vägledning för vattentjänstplaner

Naturvårdsverket instämmer i förslaget att Naturvårdsverket, Livsmedelsverket, Havs- och vattenmyndigheten och Boverket ska ges i uppdrag att vägleda kommunerna i arbetet med att ta fram vattentjänstplaner utifrån respektive myndighets ansvarsområde. Naturvårdsverket avstyrker förslaget att uppdraget ska samordnas av Havs- och vattenmyndigheten och föreslår att det istället samordnas av Naturvårdsverket och att vi tilldelas resurser för ett sådant uppdrag.

Kommuners skyldigheter att ordna vattenförsörjning och avlopp utgår från behovet av att skydda människors hälsa och miljön. Bedömningen av om avlopp kan lösas med enskilda avloppsanläggningar, som närmast ligger inom Havs- och vattenmyndighets ansvarsområde, är en begränsad del av detta arbete. Vid sidan av det ingår även att bedöma behovet av att ordna vattenförsörjning i ett större sammanhang. Kommunernas ansvar enligt lag (2006:412) om allmänna vattentjänster (LAV) är framför allt att tillgodose behovet genom den allmänna anläggningen. De allmänna vattentjänsterna tillgodoses då företrädesvis av större anläggningar som faller under Naturvårdsverkets ansvarsområde som central förvaltningsmyndighet, framför allt inom avlopp.

Arbetet med vattentjänstplaner kan integreras i det arbete som Naturvårdsverket redan bedriver i specifika sakfrågor såväl som vår breda roll att vara stödjande och samlande i det nationella miljöarbetet och i detta specifika fall – skyddet för människors hälsa och miljön.

8.4.4 Kvalitetskrav för hygienvatten

Naturvårdsverket instämmer i förslaget om att utreda behov av och kvalitetskrav för hygienvatten, men anser inte att uppdraget enbart ska riktas till Livsmedelsverket och Folkhälsomyndigheten. Även Naturvårdsverket och Boverket behöver medverka i detta arbete då tillhandahållandet av hygienvatten

främst syftar till att möjliggöra upprätthållande av hygien och vattentoalettens funktion.

Vi bedömer att det kan vara lämpligt att ett sådant uppdrag samordnas av Folkhälsomyndigheten eftersom en del av uppdraget handlar om hälsoskydd i bostäder³.

8.4.5 Åtgärder inom miljö- och livsmedelsområdet

Naturvårdsverket tillstyrker förslaget och föreslår att arbetet samordnas av Naturvårdsverket. Uppdraget ligger i linje med det ökade fokus på ledningsnätet för vatten och avlopp i både avloppsdirektivet och dricksvattendirektivet. Det ligger också i linje med det arbete som redan påbörjats på Naturvårdsverket där vi nu tar fram nya föreskrifter om kontroll av ledningsnät och tillhörande anläggningsdelar för spillvatten och dagvatten. Tillsyn på ledningsnät ingår också som ett utpekat fokusområde under 2026 till 2029 i den Nationella strategin för tillsyn enligt miljöbalken som samordnas av Naturvårdsverket⁴. Under 2027 planeras en tillsynskampanj inom detta område där kommuner och länsstyrelser deltar⁵.

För att minska mängden tillskottsvatten till avloppsledningarna är det centralt att genomföra åtgärder på ledningsnäten, inklusive dricksvattenledningar. Ledningarna ligger i samma ledningsgrav och läckage från vattenledningar tränger in i avloppsledningarna, vilket leder till ökade utsläpp från reningsverken och kan bidra till bräddning av orenat avloppsvatten från ledningsnät och pumpstationer. I Sverige läcker i genomsnitt 20 procent av producerat dricksvatten ut från ledningarna innan det når användarna⁶. Minskat dricksvattenläckage, minskar också behovet av att ta ut råvatten – en resurs som blivit mer begränsad i många delar av landet. Det leder också till lägre användning av energi- och kemikalier för pumpning och rening av både dricksvatten och avloppsvatten. Dessa frågor ligger i linje med Naturvårdsverkets ansvarområde.

Förnyelseplaneringen och åtgärder för alla tre ledningsslag, dricks-, spill- och dagvatten behöver ske tillsammans, inte minst för att effektivisera arbetet och minska kostnader men även för att minska störningen på samhället i övrigt vid anläggningsarbeten i bebyggelsen. Arbetet med att se över vilka åtgärder som kan vidtas inom respektive myndighets ansvarsområde behöver därför samordnas för att målet ska nås.

Beslut om detta yttrande har fattats av generaldirektören Johan Kuylensstierna efter föredragning av avdelningschefen Marie Uhrwing.

³ 4 a § miljötillsynsförordningen (2011:13) och 33 § p. 5 och 6 i förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

⁴ 3 kap. 19 § Miljötillsynsförordningen [Miljötillsynsförordning \(2011:13\) | Sveriges riksdag](#) **19** § Naturvårdsverket ska i samverkan med centrala tillsynsvägledande myndigheter se till att det finns nationella mål för tillsynen enligt miljöbalken och en strategi för att uppnå de målen (nationell tillsynsstrategi). Förordning (2020:647).

⁵ [Fokusområden Miljöfarlig verksamhet](#)

⁶ [svu-rapport-2019-17.pdf](#)

Vid den slutliga handläggningen har i övrigt deltagit handläggarna Anna Åkerblom, Cecilia Bertholds, Eva Nilsson och Hanna Berggren.

Detta beslut har fattats digitalt och saknar därför namnunderskrifter.

För Naturvårdsverket

Johan Kuylenstierna

Marie Uhrwing

Kopia till:

Kn.nm@regeringskansliet.se